

Yeni Uygur Türkçesinde Söz Dizimsel Sürerlik Göstergeleri

DOÇ. DR. NEŞE ERENOĞLU*

Öz

Yeni Uygur Türkçesinde sürerlik görünüşünün bildiriminde kullanılan pek çok gösterge bulunmaktadır. Sürerlik göstergeleri, biçim bilgisel kategoride olabileceği gibi söz dizimsel kategoride de yer alabilir. Sürerliği ifade etmek için kullanılan göstergeler yalnızca ek ve tasvir fiilleri ile sınırlı değildir. Sıfat tamlamaları, ikilemeler, zarf-fiil grupları ve *isim+yardımcı* fiil yapısındaki birleşik fiiller de sürerlik bildirimine hizmet eder. Söz dizimsel kategorideki sürerlik göstergeleri, kimi zaman *Men her küni öyge kélidiğanmen* cümlesinde olduğu gibi sürerlik görünüşünü atayarak yönlendirici bir rol oynarken kimi zaman *Qıyaş her küni şerktin çıkar* cümlesindeki gibi bu görünüşte pekiştirici bir rol üstlenir.

Bu çalışmada, Yeni Uygur Türkçesindeki söz dizimsel sürerlik göstergelerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Sürerlik göstergeleri *sıfat tamlamalarından oluşan sürerlik göstergeleri*, *ikilemelerden oluşan sürerlik göstergeleri*, *fiilimsi gruplarından oluşan sürerlik göstergeleri*, *birleşik fiillerden oluşan sürerlik göstergeleri* olmak üzere dört ana başlık altında incelenmiştir. Birleşik fiiller, *isim+yardımcı fiil yapısındaki birleşik fiillerden oluşan sürerlik göstergeleri* ve *fil+zarf-fiil eki+yardımcı fiil yapısındaki birleşik fiillerden oluşan sürerlik göstergeleri* olmak üzere alt başlıklara ayrılmıştır.

Anahtar sözcükler: Yeni Uygur Türkçesi, söz dizimi, sürerlik, görünüş, gösterge

SYNTACTIC CONTINUITY INDICATORS IN NEW UYGHUR TURKISH

Abstract

There are many indicators used in expressing the continuity aspect in New Uyghur Turkish. Continuity indicators can be in the morphological category as well as in the syntactic category. The indicators used to express continuity are not limited to suffix and descriptive verbs. Adjectival constructions, hendiadyoins, adverb groups and compound verbs in the *noun+auxiliary verb* structure also serve to indicate continuity. While continuity indicators in the syntactic category sometimes play a guiding role by assigning the continuity aspect, as in sentence *Men her küni öyge kélidiğanmen*, sometimes they play a reinforcing role in the continuity aspect, as in sentence *Qıyaş her küni şerktin çıkar*.

In this study, it is aimed to reveal the syntactic continuity indicators in New Uyghur Turkish. Continuity indicators are analyzed under four main headings: *continuity indicators consisting of*

* Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, nese80nese@gmail.com, 0000-0003-0807-4592.

adjectival constructions, continuity indicators consisting of hendiadyoins, continuity indicators consisting of verbal groups, and continuity indicators consisting of compound verbs. Compound verbs are divided into sub-headings as *continuity indicators consisting of compound verbs with noun+auxiliary verb structure and continuity indicators consisting of compound verbs with verb+ adverbial suffix+auxiliary verb structure.*

Keywords: New Uyghur Turkish, syntax, continuity, aspect, indicator

GİRİŞ

Sürerlik görünüşünü bildirmede yönlendirici ya da pekiştirici roller üstlenen pek çok gösterge vardır. Gösterge¹ kendi dışında başka bir şeyi gösteren her çeşit olgu, varlık ya da nesne (Günay, 2002, s. 181); bir şeyi belirtmeye yarayan şey, işarettir (Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/>, erişim 24.11.2023). Her kelime, ek ya da yapı bir göstergedir (Kula, 2012, s. 3-5). Gösterge yalın ya da birleşik bir kelime olabileceği gibi farklı türevler ile bunları meydana getiren ögelere, cümlelere, hatta söylemlere dayanabilir (Vardar, 2001, s. 76).

Görünüş kategorisi fiilin başlama, tekrar etme, devamlılık, bitme gibi süreçlerin hangisine sahip olduğu ile ilgilidir (Kerimoğlu, 2011, s. 76). Sabit görünüş² anlamına sahip herhangi bir ek bulunmadığından cümlenin unsurları görünüş türünü değiştirebilme gücüne sahiptir (Benzer, 2012, s. 40-41). Zaman eki olarak bilinen eklerin sözlüğe dayalı görünüş türünü atamada etkileri cümle içindeki zarf ve edatlara göre çok daha az olup asıl unsur cümle içindeki zarf ve edatlardır, ancak dil bilgisine dayalı görünüşü atamada ise sıfat, zarf ve edatların yükleme etkilerinin olması ile birlikte en önemli unsur fiile gelen eklerdir (Benzer, 2012, s. 50-57). Sürerlik ifadesinde zarflar önemli bir rol üstlenmekte, bununla birlikte süreç yahut sınırlama bildiren zaman zarfları fiile bağlandığında asıl kılış tipini değiştirmekte ya da vurgulamaktadır (Karadoğan, 2009, s. 69-70).

Yeni Uygur Türkçesinde -(X)vati-, -mAKtA-, -Ar-³ gibi fiile gelen türlü ekler ile sürerlik görünüşünün sağlandığı bilinmektedir⁴. Fiil çekiminde kullanılan bu ekler zaman, görünüş ve kiplik işlevlerini aynı anda taşıyabilmekte, ancak bu işlevlerden hangisinin öncelikli olduğu bağlama göre değişmektedir (Benzer, 2012, s. 125; Erdem Uçar, 2022, s. 564). Kullanım esnasında bazen kiplik, bazen görünüş, bazen de zaman işlevi ön plana çıkmaktadır (Benzer, 2012, s. 125-126). Fiile gelen eklerin yanı sıra söz dizimsel göstergeler de sürerlik bildiriminde çeşitli roller üstlenmektedir:

- (1) *Men öyge kélidiğanmen. "Ben eve geleceğim."*
- (2) *Men her küni öyge kélidiğanmen. "Ben her gün eve geleceğim."*
- (3) *Ƙuyaş şerƙtin çıkar. "Güneş doğudan doğar."*

¹ *Gösterge, gösteren, gösterilen* ile ilgili görüş ayrılıkları için bk. (Barthes, 1979; Erkman, 1987; Rifat, 1996; Günay, 2002; Barthes, 2005; Rifat, 2008; Kula, 2012; Kerimoğlu, 2016; Kalelioğlu, 2021).

² Dil bilgisine dayalı görünüş, sözlüğe dayalı görünüş, aşama görünüş ve kılış ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Dilaçar, 1974; Comrie, 1976; Dahl, 1985; Erkman 1987; Uzun, 1998; Uğurlu, 2003; Karadoğan, 2009; Aydemir, 2010; Benzer, 2012; Bacanlı, 2014; Johanson, 2016; Demirel, 2021).

³ Kerimoğlu (2011, s. 79), Türkiye dilçiliğinde zaman eki olarak kabul edilen biçimlerin hem görünüş hem de kiplik bildiren ögeler olarak kullanıldığını ve görünüşün kavram alanı olarak zamana yakın olduğunu ifade eder.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. (Kaydarov vd. 1966, s. 224; Kaşgarlı, 1991, s. 30; Tömür, 1993, s. 309-372; Tehur vd. 2010, s. 1673-1803; Gulcalı, 2017, s. 113-143).

(4) *Kıyaş her küni şerktin çıkar. "Güneş her gün doğudan doğar."*

Yukarıdaki 2, 3 ve 4 cümlelerinde sürerlik söz konusudur. 3 cümlesinde sürerlik görünüşü için herhangi bir söz dizimsel gösterge bulunmazken, 2 ve 4 cümlelerinde söz dizimsel gösterge olarak *her küni* kullanılmıştır. Sürerlik görünüşünde olmayan 1 cümlesine *her küni* yapısının eklenmesi ile oluşturulan 2 cümlesinde *her küni*, ifadeye sürerlik görünüşü kazandırmaktadır. Dolayısıyla 2 cümlesindeki bu söz dizimsel gösterge, yönlendirme fonksiyonu ile sürerlik görünüşünü atamaktadır. 3 cümlesi söz dizimsel gösterge olmadan zaten fiildeki ek aracılığı ile sürerlik görünüşündedir. Dolayısıyla 3 cümlesine *her küni* yapısının eklendiği 4 cümlesinde söz dizimsel gösterge, zaten cümlede var olan sürerlik görünüşünü pekiştirme rolündedir. Cümle içindeki bu göstergeler bazı cümlelerde sürerliği pekiştirmekte, bazı cümlelerde ise sürerliğe yönlendirmede bulunmaktadır.

Çalışmamızda Yeni Uygur Türkçesinde sürerlik görünüşüne hizmet eden söz dizimsel göstergeler taranan eserler doğrultusunda *sıfat tamlamalarından oluşan sürerlik göstergeleri, ikilemelerden oluşan sürerlik göstergeleri, filimsi gruplarından oluşan sürerlik göstergeleri, birleşik fiillerden oluşan sürerlik göstergeleri* olmak üzere şu şekilde ele alınmıştır:

1. SIFAT TAMLAMALARINDAN OLUŞAN SÜRERLİK GÖSTERGELERİ

Her+zaman ismi yapısındaki sıfat tamlamaları sürerliğe işaret eder.

- *Her kéçe bidar bolup, işkniñ şeristanidin yol alidu. "Her gece uykusuz kalıp aşkın mekânından yol alacak."* (Eli, 2000, s. 93).
- *Hazirdin başlap, siz bizniñ kompaniyiniñ ezasi, her şenbe biz bille bolimiz. "Şu andan itibaren siz bizim şirketin üyesisiniz, her cumartesi biz birlikte olacağız."* (Sabir, 2009, s. 166).
- *Kızım her hepte kélip maña kiyim-kécek, tamaq toşup bek capa tartti. "Kızım her hafta gelip bana kıyafet, yemek taşıyarak çok sıkıntı çekti."* (Seidi, 2009, s. 187).
- *Rastçillik maña adet her çağda,/Yalğançılarni koyimen dağda. "Doğruluk bana âdet her zaman,/Yalancıları ulaştırmam amacına."* (Harbalioğlu, 2022, s. 214-215).
- *Méniñ halimni sorisañ, Leyliniñ veslidiki Mecnun,/Yene erkin meişet içide méhman bundimen her kün. "Benim hâlimi sorarsan Leyla'nın aşkıyla yanan Mecnun,/Yine özgür yaşam içinde misafirim burada her gün."* (Harbalioğlu, 2022, s. 262-263).
- *Séni körgeñ közüme kaççe miñ peñri eylisem erzir,/Hayatımda u künni hemme vak hatirilisem erzir. "Seni gören gözüme kaç bin defa övgü yağdırsam değer,/Hayatımda o günü her zaman hatırlasam değer."* (Harbalioğlu, 2022, s. 430-431).

Her+zarf yapısındaki bazı sıfat tamlamaları sürerlik bildirir.

- *İmin Doğa ezeldin şaraphor bolğanlıqtin meyhaniğa her daim kélip muselles içip kététti. "İmin Doğa ezelden şarapçı olduğu için meyhaneye her daim gelerek kurma şarap içip gidiyordu."* (Yunus, 1996, s. 303).
- *Hemmimiz adem, ademniñ her daim öziğe yarişa éhtiyaci bolidu... "Hepimiz insanız, insanın her daim kendine göre ihtiyacı olacak..."* (Turdi, 2010, s. 112).
- *U her daim apisiniñ: "Boldi, emdi!" dégen buyrikiğa teyyar idi... "O her daim annesinin 'Tamam, şimdi!' emrine hazır idi..."* (Asim, 2014, s. 292).

Uzun muddetlik+isim yapısındaki sıfat tamlamaları, sıfat tamlamasındaki ismin karşıladığı şeyin uzun süreli varlığına işaret ederek sürerlik bildirir.

- *Uzun muddetlik mehkumlikta dilda derd nahan boldi,/Hudağa şükrikim bugün buni éytar zaman boldi,/Kuçar, Şehyar, Bügür, Bay ehlidin bu sir bayan boldi,/U şul kanhor siyaset zerdidin dillarğa kan toldi,/Koşumçe ezgüçi helkni Séyit Eħmet çayan boldi. “Uzun süreli mahkûmiyette gönülde dert gizlendi,/Allah’a şükür ki bugün bunu söyleyecek zaman oldu,/Kuçar, Şehyar, Bügür, Bay halkından bu sır açıklandı,/O hunhar siyasetin öfkesiyle gönüllere kan doldu,/Ayrıca halkı ezen Seyit Ahmet çayan oldu.”* (Harbalioğlu, 2022, s. 252-253).

2. İKİLEMELERDEN OLUŞAN SÜRERLİK GÖSTERGELERİ

Zaman, mevsim isimlerinin bir araya gelmesiyle oluşan bazı ikilemeler sürerlik işlevindedir.

- *Ƙurban Teñritağlıriniñ kiş-yézi Ƙar-muz bilen Ƙaplinip turidiğan bir davinidin éşiş bolğuçe uniñğa hemrah bolup mañidu. “Kurban, Tanrı Dağları’nın yaz kış kar ve buzla kaplanan yamacından geçene kadar ona yoldaş olup gider.”* (Ötkür, 1995, s. 56).
- *Uniñdin ayımuay öşre, zakat ayırıp sol tereptiki haltığa taşlığandin başka, puƘradin élinidiğan namaz heƘki, şérinkane, miras heƘki Ƙatarlıklar bilen sovgá-salam ve tölem pullirimu bu haltığa taşlinip yurtniñ öşre zakat puli Ƙilindiken. “Ondan her ay zekât ayırıp sol taraftaki torbaya atılmasının dışında, halktan alınan namaz hakkı, sadaka, miras hakkı gibi şeylerle hediye ve ceza paraları da bu torbaya konulup mahallenin zekât parası olarak kullanılmış.”* (İsrail, 2010, s. 71).
- *Özüñmu bilisen balam, iniñ Rustem maña ayımuay pul evetip turidu. “Kendin de biliyorsun evladım, kardeşin Rüstem bana her ay para gönderir.”* (İsrail, 2010, s. 330).
- *ToƘƘuz ay toƘƘuz kün Ƙorsak kötürgen,/Tün-seher uhlımay aƘ sütni bergen,/Perviş Ƙilip kamalğa yetküzgen,/Mihriban anañlar, ah, men emesmu?! “Dokuz ay, dokuz gün karnında taşıyan,/Sabah akşam uyumadan ak sütünü veren,/Eğitim verip, olgunluğa eriştiren,/Ah, mihriban anneniz ben değil miyim?”* (İnayet, 2013, s. 138).
- *Özge canan ne kérektur bir pidakar aldida,/Levliri göher nisar etken şeker Ƙar aldida,/Sayrisam bulbul süpet tün-kün vapadar aldida,/Erzigeymu nalişim ol közi ğumar aldida,/Yüzi gül, sözi hesel şoħi sitemkar aldida. “Başka canan ne gerektir bir fedakâr önünde,/Dudakları cevher saçan şekerpâre önünde,/Ötsem bülbül sıfatında gece gündüz vefalı önünde,/Değeri var mı feryadımın, o güzel gözlü önünde?/Yüzü gül, sözü bal, işveli zalim önünde.”* (Harbalioğlu, 2022, s. 332-333).
- *Kéçe-kündüz yiğlidim/Yürükimni dağlıdım/Ne dep ümid bağlıdım/Buttek bolup ƘatƘan Ƙız. “Gece gündüz ağladım,/Yüreğimi dağladım,/Niçin ümit bağladım?/Put gibi olup donan kız.”* (Harbalioğlu, 2022, s. 384-385).
- *Ölsem ténim ƘuçiƘiñdin cay alsun!./Pak vetinim rohim sende şadlansun!./Şuniñ üçün, tézrek saña yetsem dep/Töt köz bilen keçe-kündüz séğindim. “Ölsem vücudum kucağından yer alsın!./Temiz vatanım, ruhum sende neşelensin!./Onun için, daha hızlı sana ulaşsam deyip,/Dört gözle gece gündüz özledim.”* (Harbalioğlu, 2022, s. 416-417).

+*Ap* ekinin sürerlik bildiren ikilemelere gelerek sürerliği pekiştirdiği kullanımlar da mevcuttur.

- *Amankul öz hemraliri bilen atlık eskerlerge has kışka miltıklarini tonliriniñ içige tıkıvélip hiçkimge körünmey kéçe-kündüzlep yol mañdi. "Amankul kendi yoldaşlarıyla atlı askerlere özgü kısa tüfeklerini paltolarının içine koyup, hiç kimseye görünmeden gece gündüz yol gitti."* (Ötkür, 1986, s. 229).

Çabuk, hızlı, yakın anlamlarına gelen *pat* kelimesi *pat-pat* (Necip, 1995, s. 306) biçimi ile sıklık bildirerek sürerliğe gönderimde bulunur.

- *Méniñ añlışımcı Şamehsut Vañ pukraniñ erz-dadi bolsa, özemge melum kılsun dep pat-pat orda ravigiğa çıkıp, helkke körünüp turarmış? "İşittiğime göre Şahmaksut Şah, vatandaşın bir isteği olursa bana söylesin, diyerek sık sık saray balkonuna çıkıp halka görünüyormuş?"* (Ötkür, 1986, s. 37).
- *Pat-patla boran çıkıp, del-derehlerni yalıñaçlaşka başlıdi. "Sık sık fırtına çıkıp ağaçları çiplaklaştırmaya başladı."* (Ötkür, 1995, s. 44).

Her gün anlamına gelen *künde* zarfının tekrarı ile yapılan ikileme sürerlik bildirme işlevindedir.

- *Kökkine kepter emesmen/Künde-künde kelgili. "Mavimsi güvercin değilim,/Her gün her gün gelmeye."* (Ötkür, 1986, s. 316).

3. FİİLİMSİ GRUPLARINDAN OLUŞAN SÜRERLİK GÖSTERGELERİ

-*GAnséri/-KAnséri* eki, Türkiye Türkçesinde -*Dıkça* karşılığında kullanılmaktadır (Kasapoğlu, 1988, s. 99). Bu eki alan zarf-fiil grubu, sürerlik görünüşüne hizmet eder.

Aşağıdaki cümlelerde -*GAnséri/-KAnséri* ekli zarf-fiil grubunun olduğu cümlelerde, yan cümlede bildirilen eylem devam ettikçe temel cümledeki eylemin de devam ettiği görülmektedir.

- *Hesen Dolan müşundak geplerni añlıganséri, Pen Yavnenniñ başka emeldarlarğa oşşaşmaydığan bir kişi ikenlikini çüşinip yetmekte ve uniñ sidamraq kelgen yadañgu çirayi Hesen Dolanniñ közige tolimu nurane körünidiğan, avazimu yékimlik añlinidiğan bolup kalmakta idi. "Hasan Dolan böyle sözleri işittikçe, Pen Yavnen'in diğer bürokatlara benzemeyen biri olduğunu düşünmekte ve onun tüysüz gelen zayıf yüzü Hasan Dolan'ın gözüne daha da nurlu görünmekte, sesi de daha sevimli gelmekteydi."* (Ötkür, 1995, s. 28).
- *Halidinniñ Aynisa bilen bolğan munasiviti koyuklaşkanséri, u Gülnurni harlaydığan bolup kaldı. "Halidin'in Aynisa ile olan münasebeti ilerledikçe, o Gülnur'u aşağılar oldu."* (Behram, 2006b, s. 126).
- *Vakit ötkenséri hemme nersiniñ özgergenlikini ve özgirivatkanlıkini körgili, sezgili bolidu! "Vakit geçtikçe her şeyin değiştiğini ve değişmekte olduğunu görmek, sezmek mümkün!"* (Turdi, 2010, s. 67).
- *Gepler köpeygenséri Réşit Peleñniñ zéhni éçilişka, pehmi yétişke başlıdi. "Sözler çoğaldıkça Reşit Pelen'in zihni açılmaya, algıları artmaya başladı."* (Turdi, 2010, s. 112).

Aydemir (2010, s. 20), zarf-fiil yüklemleştircilerinin önemli bir bölümünün belirgin biçimde sınırlar arasılık bildirdiğine ve böyle durumlarda zarf-fiil cümlesinin yüklemine çoklukla süreçli bir fiil tabanının bulunduğu dikkat çeker.

4. BİRLEŞİK FİLLERDEN OLUŞAN SÜRERLİK GÖSTERGELERİ

Fiillerin bir kısmı, yalnızca kök ve gövde biçimi ile de sürerlik işlevindedir. Aksan ve Aksan (2005, s. 401), durum fiillerinin zaman iç aşamalarının olmadığını, devinim içermediğini ve sürerlik gösterdiğini; Benzer (2012, s. 67) tamamlanma ve etkinlik fiillerinin aşamalı sürerlik biçimlerine sahip olabilirken durum ve başarıma fiillerinin bu aşamalı sürerlik biçimlerine sahip olmadığını söyler. Ona göre (2012, s. 82), etkinlik fiilleri hem hareketlilik hem de sürerlik özelliklerine sahiptir⁵.

Sürerlik işlevindeki birleşik fiiller *isim+yardımcı fiil* ve *fiil+zarf-fiil eki+yardımcı fiil* yapısı ile iki biçimde karşımıza çıkmaktadır.

4.1. *İsim+yardımcı fiil* yapısındaki birleşik fiillerden oluşan sürerlik göstergeleri

davam et-: Türkiye Türkçesinde devam etmek anlamına gelmektedir (Yakub vd. 1992, s. 35).

- *İrpan yene otluğ hiyallirini davam etti. "İrfan yine tutkulu düşüncelerine devam etti."* (Yakub vd. 1992, s. 35).
- *Bu azaplar kaçanğiçe davam éter? "Bu azaplar ne zamana kadar devam eder?"* (Behram, 2006a, s. 797).
- *Sulayman İşan gépini oñşivélip, saña aliyip koyup davam etti... "Süleyman İşan sözünü düzeltip, sana dik dik bakarak devam etti."* (Çopani, 2007, s. 333).
- *Muavin idare başliki Halik Rehmet hétini debdebilik oquğandin kéyin sözini davam etti. "Başkan vekili Halik Rahmet mektubu etkili bir şekilde okuduktan sonra sözüne devam etti."* (Seidi, 2009, s. 23).
- *U etrapka korkumsirap kariğiniçe yolini davam etmekte idi. "O etrafa korkarak bakarken yoluna devam etmekte idi."* (Talip, 2009, s. 562).
- *Muhammediminniñ kolidin yulğunup çıktı -de, sözini davam etti... "Muhammedemin'in elinden kurtuldu ve sözüne devam etti..."* (Talip, 2009, s. 572).

davam kıl-: Türkiye Türkçesindeki karşılığı devam etmektir.

- *Kurban külkisini üzüp sözünü yine davam kildi. "Kurban gülmeyi kesip sözüne yine devam etti."* (Talip, 1997, s. 15).
- *Bu halet héli uzak davam kildi. "Bu durum uzun zaman devam etti."* (İsrail, 2010, s. 11).
- *Bovay sözleşni davam kildi. "İhtiyar konuşmaya devam etti."* (Erkut, 2012, s. 77).
- *U, qurup ketken tamikini höllep, tükürükünü yutup sözünü davam kildi. "O, kurumuş damaklarını ıslatıp tükürüğünü yutarak sözüne devam etti."* (Abdulvahit Kaşgarlı, 2016, s. 40-41).
- *Baki sözünü davam kildi. "Baki sözüne devam etti."* (Abdulvahit Kaşgarlı, 2016, s. 54-55).
- *Turğan titrep turup davam kildi... "Turgan titreyerek devam etti."* (Abdulvahit Kaşgarlı, 2016, s. 156-157).
- *Pakar ağıne bayatin béri ehval tonuşturivatқан bolsa kérek, sözünü davam kildi. "Sıska arkadaş epeydir bir şeyler anlatıyor sanırım, konuşmasına devam etti."* (Abdulvahit Kaşgarlı, 2016, s. 238-239).

tekrar kıl-: Tekrar etmek anlamına gelmektedir (Yakub vd. 1991, s. 159).

⁵ -GIIA-/KIIA- ekinin tekrar bildiren fiiller yapması ile ilgili bk. (Çelikbay, 2011, s. 73- 86).

- *Men edebiyatniñ muhim nuqtilirini yadlaş, kişikisi uni kelbimge möhürdek çekivétiş hiyalida bérilip tekrar kilivatkanidim.* “Ben edebiyatın önemli noktalarını hatırlama, kısacası onu kalbime mühür gibi basma düşüncesiyle dikkatlice tekrar ediyordum.” (Talip, 2009, s. 484).

puzun kıil-: Türkiye Türkçesindeki karşılığı daim etmek, daim eylemek, uzun olmaktır.

- *Heğ subhane ve taala, Teyci Beg Ğocamniñ ömrini uzun, döletlirini puzun kilğay...* “Yüce Allah Teyci Bey Hocam’ın ömrünü uzun, devletlerini daim etsin!” (Ötkür, 1986, s. 221).
- *Alla subhana ve taala ömürlirini uzun, döletlirini puzun kilğay...* “Yüce Allah ömrünüzü uzun, devletinizi daim etsin.” (Ötkür, 1995, s. 95).

4.2. Fiil+zarf-fiil eki+yardımcı fiil yapısındaki birleşik fiillerden oluşan sürerlik göstergeleri

Fiil+zarf-fiil eki+yardımcı fiil yapısındaki birliklerde söz dizimi bakımından birinci fiil, ikinci fiile bağlı iken, anlam bakımından ikinci fiil birinci fiile bağlıdır. İkinci fiil, zarf-fiil ekini de bünyesine alıp bir yapım eki gibi davranarak kendinden önceki fiilin içeriğini çeşitli açılardan değiştirir (Demir, 2013, s. 289).

Öztürk (1994: 102), sürerliğin *yat-* fiilinin *-a, -e* zarf-fiiliyle kaynaşması sonucu ortaya çıkan *-vat-, -ivat-, -uvat-, üvat-* eki ve *-p* zarf-fiil eki almış bir fiilden sonra gelen *yat-, yür-, otur-, tur-, kal-, koy-* fiilleriyle; Yiğitbaşı (1999, s. 374-376), *-(X)p otur-, -(X)p tur-, -(X)p yat-, -(X)p yür-, -(X)p kal-, -(X)p koy-* ve *-(X)vat-* yapılarıyla bildirildiğini söylemektedir. Yazıcı Ersoy (2007: 410), sürerlik için *yat-* fiilinin *-p* zarf-fiiliyle kaynaşması sonucu oluşan *-vat-, -ivat-, -uvat-, üvat-* ekinin kullanıldığını, ayrıca bu görünüşün *-p* zarf-fiil eki almış bir fiilden sonra *yat-, yür-, otur-* ve *tur-* fiilleri kullanılarak da yapılabileceğini kaydeder. Yıldız (2016: 185), *-(X)p bar-, -(X)p kel-, -(X)p mañ-, -A/(X)p tur-, -(X)p yat-, -(X)p yür-* yapılarının sürerlik ve tekrarlama bildirdiğine işaret etmektedir⁶.

Yeni Uygur Türkçesindeki *fiil+zarf-fiil eki+yardımcı fiil* yapısındaki birleşik fiillerden oluşan sürerlik göstergeleri şu şekildedir:

Fiil+(X)p bar-

- *Şundağ kilip, Ürümçi kışta is-tütek, etiyazda patkağ, küzde boran-yamğur, kışta kardın béri kélelmeydiğan bir şehir boluşığa qarimay, Tömürniñ kelbide çoñkur iz kaldurup barmakta idi.* “Dolayısıyla Urumçi, kışın isli, ilkbaharda çamurlu, güzün fırtınalı, kışın kardan kurtulamayan bir şehir olsa da Timur’un kalbinde derin bir iz bırakıp gitmekteydi.” (Ötkür, 1986, s. 46).
- *Buniñdin keyinki hayatimniñ kan-kenimğa siñip ketken muşu avazğa bağlinip ötidiğanlığını çoñkur his kilip barattim. Belkim çoñkur his kilğandek his kilğan boluşummu mümkün.* “Bundan sonraki hayatımın, iliklerime kadar işlemiş olan bu sesin etkisiyle geçeceğini derinden hissediyordum. Belki de derinden hissediyorum diye düşünüyorum.” (Abdulvahit Kaşgarlı, 2016, s. 264-265).

Fiil+(X)p kal-

⁶ *tağıs-* “çık-” fiilinin Yakut Türkçesinde sürerlik bildirme işlevi bulunmaktadır. Daha ayrıntılı bilgi için bk. (Çolak 2023: 929).

⁷ Özbek Türkçesinde *-(i)b yot-, -(i)b tur-, -(i)b o’tir- ve -(i)b yur-* yapıları kılınış teorisi bağlamında eklendikleri temel fiillerin kılınışsal içeriğini süreklilik yoluyla vurgulayarak bir içerik oluşturmada ya da tekrar yoluyla bir dizi özdeş eylem okuması elde etmektedir (Türkyılmaz, 2022, s. 241).

- *Kış çıkip etiyaz kirey dep qalğanda, Tömür Həlpiniñ inisi Şakirdin het keldi, bovay kattıq ağrip, yétip kaptu.* “Kış çıkip ilkbahara girerken Timur Halife’nin küçük kardeşi Şakir’den bir mektup geldi, babası ağır hastalanıp yatağa düşmüş.” (Ötkür, 1986, s. 47).
- *Bu həkniñ qovurğisiğa kiçikkine may kondimu boldi, salam-saetnimu untup kalidu.* “Bu halkın karnı azıcık doydu mu selamı bile unuttur.” (Behram, 2006b, s. 108).
- *Ləkin, uniñ oyğaq turup çüş körüvatkandek varqirap qilidiğan sözliri toğra çıkip kalatti.* “Lakin onun uykuda rüya görüyormuş gibi bağırarak söyledikleri doğru çıkardı.” (İsrail, 2010, s. 38).
- *Sözlişe-sözlişe bir-birimizge bağlinip kalduk.* “Konuşa konuşa birbirimize bağlanıp kaldık.” (İsrail, 2010, s. 397).

Fiil+(X)p kel-

- *Şuniñ üçünmu Tömür Həlpə yetmiş neççe yıldın buyan, Kumul həlkiniñ ağzida dastan bolup kelmekte.* “Onun için de Timur Halife yetmiş yıldan beri Kumul halkının dilinde destan olup gelmekte.” (Ötkür, 1986, s. 4).
- *Neççe vaktin teñ yığlap kelduk, emdi külsekmü teñ külimiz.* “Nice vakit birlikte ağladık, şimdi gülünce de birlikte güleceğiz.” (Ötkür, 1986, s. 32).
- *Yaçibeg hekkidiki koşaklar meşhur həlq dastani süpitide hazırğa keder éytilip kelmekte.* “Yaçibey hakkındaki koşuklar meşhur halk destanı olarak şimdiye kadar söylenegelmekte.” (Ötkür, 1986, s. 299).
- *Her hil sorunlarda ölüm-yetim, depne, nikah, ağriq-silaq, köçet tikiş, heyr-éhsan qatarliqlarğa ait ayetlerni tepsir kilip, yéşip çüşendürüp, ilgiri qarigularçe, yérim-yarta, hata okup kelgen kişilerni ayetlerniñ menisini çüşinip, toğra okuşqa yétekligenidi.* “Her çeşit ortamda ölüm, defin, nikâh, hasta ziyareti, fidan dikme ve hayırla ilgili ayetleri tefsir edip açıklayarak önceleri körü körüne, yarım yamalak, yanlış okuyan kişileri uyarır, ayetlerin anlamını anlayarak doğru okumaya yönlendirirdi.” (İsrail, 2010, s. 20-21).
- *Emma aldığa “sir” ve “muñ” dégen isimlar koşuluş arkilik éniklinip kelgen bundaq paranlar boş yerdin çıkmisa kérek.* “Ama önüne ‘sır’ ve ‘dert’ isimlerinin eklenmesiyle oluşan bu tür konuşmalar boş yere üretilmiyor olmalı.” (Abdulvahit Kaşgarlı, 2016, s. 384, 385)
- *Körgeñmu həlq birer kətim inayitiñni?!/Taşlarsenmu kilip kelgen hiyanitiñni?! “Görmüş mü halk bir kez inayetini?/Bırakır mısın yapmakta olduğun hıyanetini?”* (Harbalioğlu, 2022, s. 324-325).

Fiil+(X)p ket-

Tespit edilen örneklerde bu yapı çoklukla eylemin artarak sürdüğünü bildirmektedir.

- *Sizniñ bu kutuphana téhimu béyip kétiptu.* “Sizin bu kütüphane daha da zenginleşmiş.” (Ötkür, 1995, s. 14).
- *Etisi Tahir Begniñ öyide parañ téhimu kizip ketti.* “Ertesi gün Tahir Bey’in evinde sohbet daha da koyulaştı.” (Ötkür, 1995, s. 51).
- *Bu parañ baya Kamza éytқан bulak tüşiğe kélip, çaycuştа қайнитілған кениқ чай bilen yağлиқ тоқачни yep olturuşqanda téhimu kizip ketti.* “Bu sohbet biraz önce Kamza’nın dediği pınara gelip,

çaydanlıkta kaynayan demli çayla yağlı çöreği yediklerinde daha da koyulaştı." (Ötkür, 1995, s. 59).

- *Kommunaniñ medek uni arılaştırulup yékilidiğan néni barğanséri kis bolup ketti.* "Komünün koçan unuyla karıştırılarak pişirilen ekmeği gittikçe azaldı." (İsrail, 2010, s. 173).
- *Turpanlık ağınilirimiz Çyen Darinniñ Aqçuk séyida toñguzdek kaçkinini añlisa, bölekçila hoş bolup kéter.* "Turfanlı dostlarımız Çyen Darin'in Akçuk deresinde domuz gibi kaçtığını duysa daha memnun olur." (Ötkür, 1986, s. 302).
- *Bu resimni sizniñ öyiñizde üçinçi kéttim körüvatimen, her körğinimde yéñi-yéñi tesiratlarğa cömülüp kétimen.* "Bu fotoğrafı evinizde üçüncü defa görüyorum, her gördüğümde daha başka etkileniyorum." (Ötkür, 1995, s. 12).
- *Abduveli harvikeşniñ sözlirini añlavétip, Ayup Şuciniñ "Bu heq haramzadilişip ketti.* "Abduveli arabacının sözlerini duyunca Ayup Başkan'ın 'Bu halk namussuzlaştı.' sözü hemen aklına geldi." (Behram, 2006b, s. 108).

Fiil+(X)p koy-

- *Çiraylıkka karap koyuş sünnet deydiğu...* "Güzele bakmak sevaptır, denir..." (Ötkür, 1986, s. 87).
- *Kara yilpiz uniñ yénidin ketmey, ensizlik bilen kavap koyatti.* "Kara leopar, onun yanından gitmeden, endişeyle havlayıp duruyordu." (Ötkür, 1986, s. 91).
- *Anda-sanda itlarmu kavap koyatti.* "Bazen köpekler de havlayıp duruyordu." (Ötkür, 1986, s. 121).
- *Yerim saet ilgiri muşu koçiniñ dokmuşida sumbatlık ikki yigit kimnidu kütüp turğandek pat-pat yolğa karişip koyatti.* "Yarım saat önce, bu caddenin köşesinde heybetli iki delikanlı birini bekliyor gibi, sık sık yola bakıp duruyordu." (Ötkür, 1986, s. 122).

Fiil+(X)p oltur-

- *Kim bilidu belki, bayila sizni huş çahçakliri bilen küldürüp olturğan sepdişniñizni birdemdin kéyin, yulğun tüviğe kömüp koyuşka toğra kelgende, közliriñizdin taram-taram yaşlar tökülgenü.* "Kim bilir belki, önce sizi hoş şakalarıyla güldürüp duran arkadaşınızı bir zaman sonra ilgin ağacının dibine gömmek zorunda kaldığımızda gözlerinizden yaşlar dökülmüştür." (Ötkür, 1986, s. 2).
- *Uniñ bilen "gavşin" oynap olturğan héliki herbiy emeldarmu, yénidiki yene bir hemrahi bilen oq yep cénidin cuda boldi.* "Onunla 'gavşin' oynayıp duran deminki askerî bürokratlar da yanındaki bir arkadaşıyla kurşun yiyip canından oldu." (Ötkür, 1995, s. 19).
- *Uniñ kéşida üç-töt yaşlık bir kızçak oynap olturatti.* "Onun yanında üç dört yaşlarında bir kızcağız oynayıp duruyordu." (Ötkür, 1995, s. 63).
- *Haci öziniñ hucrisiğa kirip kirsin lampini yaqti-de, uniñ guva yoruқиға karap olturup hiyalğa ketti.* "Hacı kendi odasına girince lambayı yaktı ve onun yarı aydınlığına bakakalıp hayale daldı." (Ötkür, 1995, s. 130).

Fiil+A/y tur-

- *Cahanda korkadurmen penci kestin, biri mestin, biri hestin, biri pestin, biri bilmes, biri mörimestin.* “Dünyada korkarım beş kişiden, bir sarhoştan, bir cimriden, bir namussuzdan, bir bilmezden, bir tembelden.” (Ötkür, 1986, s. 299).
- *Elhal heyrlık purset tépip, bu zalim hökümetni örüp taşlap, puçraperver, edil-adaletlik hemde milletler ara hüriyet ve yene beraberlikni emelge koyadurğan yéñi hökümet tesis kıldım.* “Nihayet iyi bir fırsat bulup bu zalim hükûmeti yıkıp fukara dostu, adil ve milletler arasında hürriyet ve yine beraberliği amaçlayan yeni bir hükûmet kurdum.” (Ötkür, 1995, s. 444).

Fiil-(X)p tur-

- *Ƙızniñ çuğulup ketken Ƙap-Ƙara çaçliri arisida, huddi bulutlar içidin yérim körünüp turğan tolunaydek yumulak yüzi momdek aƘirip, közliri olturuşup ketken idi...* “Kızın dağılan kapkara saçlarının arasında, tıpkı bulutların içinden yarım görünüp duran dolunay gibi yuvarlak yüzü, mum gibi ağarmış, gözleri çökmüştü.” (Ötkür, 1986, s. 10).
- *Kéyinki bir neççe ayda bihoşlukğa oğşap kétédiğan bu hil tuyğu pat-pat tekrarlinip turdi.* “Sonraki birkaç ayda sarhoşluk gibi duygular, sık sık tekrarlanıp durdu.” (İsrail, 2010, s. 305).
- *Dégendek, u pat-pat kélip turdi.* “Söylendiği gibi, o sık sık gelip durdu.” (İsrail, 2010, s. 374).
- *Herdem ötüp turidu,/Neççe türlü alamet.* “Her zaman geçip durur,/Kaç türlü alamet.” (Harbalioğlu, 2022, s. 184-185).
- *Kaynap tursun kizik keniñ volkanlardek,/Purset berme aldamaçığa inim esla!* “Kaynayıp dursun sıcak kanın volkanlar gibi,/Fırsat verme hilekâra kardeşim asla!” (Harbalioğlu, 2022, s. 192-193).
- *Céni bolmisimu cismi kimirlap turidiğan, rohi bolmisimu közliri pildirlap turidiğan murdidinmu korkunçluk nerse yoktur dünyada.* “Canı olmasa da cismi kımıldayan, ruhu olmasa da gözleri dönüp duran cesetten daha korkunç bir şey yoktur dünyada.” (Abdulvahit Kaşgarlı, 2016, s. 370-371).

Fiil+(X)p yat-/-(X)vat- *Fiil+(X)p yat-* yapısı, *-(X)vat-*⁸ biçiminde ekleşmiş olarak da karşımıza çıkmaktadır (Yazıcı Ersoy, 2007, s. 410).

- *Ƙışkisi, Ayup möldürdek yéğivatkan tapa-teniler astığa kömülüp ketti.* “Kısacası, Ayup dolu gibi yağın şikâyetlere maruz kaldı.” (Behram, 2006b, s. 106).
- *Ayup Şuciniñ elpazidin körünüp turuptuki, téhi az sandiki kadırlar öz aldiğa yerlik siyaset çikirip, partiyiniñ növetiki yéza igilik siyasetige putlikaşañ bolivatkanlıki nahayiti éniğ idi.* “Ayup Başkan’ın davranışından, az sayıdaki memurun başına buyruk yerli uygulama oluşturarak partinin gündemdeki tarım siyasetine engel olduğu bariz bir şekilde anlaşılıyordu.” (Behram, 2006b, s. 108).
- *Lékin, kiçik ériğ mirablriniñ aç közlük kilivatkanlıki “Mana men!” dep körünüp turmamdu!* “Lakin küçük arık yöneticilerinin aç gözlülük yaptığı ‘Ben buradayım!’ der gibi apaçık durmuyor mu?” (Behram, 2006b, s. 111).
- *Bir küni u aparat kötürüp kélip, Tohti Ƙariyni işlevatkan yéride süretke tartip koydi.* “Bir gün o fotoğraf makinesini getirip, Tohti Kari’nin çalışmakta olduğu yerde fotoğrafını çekti.” (İsrail, 2010, s. 155).

⁸ *Fiil+(X)p yat-* yapısının ekleşmesi ile ilgili bilgi için bk. (Çelikbay, 2010, s. 43-64; Demirez Güneri, 2013, s. 73-77).

- *Bu avazlar şerhni kaplap yatkan koyuk karañguluñni nepizlitişke başlıdi.* “Bu sesler doğuyu kaplayan kalın karanlığı inceltmeye başladı.” (Abdulvahit Kaşgarlı, 2016, s. 60-61).
- *Közüm hatircem otlavatkan bir-biridin çiraylık, sémez öçke hem şoñ oğlaklardin üzülmeýdu.* “Gözümü bir türlü gamsızca otlayan birbirinden güzel, semiz keçi ve oğlaklardan alamıyordum.” (Abdulvahit Kaşgarlı, 2016, s. 334-335).

Fiil+(X)p yür-

- *Aykız bolsa, téhiçila sir bermey, ah-uh çekip yüretti.* “Aykız ise hâlâ sırrını vermeden iç çekip duruyordu.” (Ötkür, 1986, s. 19).
- *İzdep yürgenlermu emdi séni tonuyalmaydu.* “Arayıp dursalar da artık seni tanıyamazlar.” (Ötkür, 1995, s. 86).
- *Yusup Teyci uniñ téhiçe Kumulğa kélelmey, İli tağliriniñ biride yoşurunup yürgenlikini éytti.* “Yusuf Teyci onun şimdiye kadar Kumul’a gelemeden, İli dağlarının birinde gizlenip durduğunu söyledi.” (Ötkür, 1995, s. 95).
- *Tacigül uniñ gepliri bilen ahañini şunçilik eynen dorap birneççe küngiçe hemmimizni küldürüp yürdi.* “Tacigül, onun konuşmalarıyla sesini aynen taklit ederek birkaç gün hepimizi güldürüp durdu.” (İsrail, 2010, s. 301).
- *Tacigülniñ rekipleri uniñ kaysi muhim başlikiñni pul bilen, kaysini sovğa-salam ve kaysisini naz-kereşme bilen kolğa keltürgenlikini sözleşip yürüştü.* “Tacigül’ün rakipleri, onun hangi yöneticiyi parayla, hangisini hediye ve selamla ve hangisini cilveyle elde ettiğini konuşup dururdu.” (İsrail, 2010, s. 393).
- *Azad-erkin üzüp yürgen suda altun bélikleriñ,/Milyon sirlar yoşurunğan katlam-katlam cayliriñ bar.* “Suda özgürce yüzüp duran altın balıkların,/Milyonlarca sırrın saklandığı kat kat yerlerin var.” (Harbalioğlu, 2022, s. 194-195).

SONUÇ

Sürerlik görünüşünü bildirmede pek çok gösterge bulunmaktadır. Sürerliği ifade etmede kullanılan göstergeler yalnızca ek ve tasvir fiilleri ile sınırlı değildir. Sıfat tamlamaları, ikilemeler, fiilimsi grupları ve *isim+yardımcı fiil* yapısındaki birleşik fiiller de sürerlik görünüşüne hizmet eder.

Yeni Uygur Türkçesindeki söz dizimsel sürerlik göstergelerinin taranan eserler doğrultusunda sıfat tamlamaları, zarf-fiiller, ikilemeler ve birleşik fiillerden oluştuğu görülmüştür. Fiilimsi gruplarından oluşan sürerlik göstergeleri arasında -GAnséri/-KAnséri gibi çeşitli ekleri alan kelime grupları; sıfat tamlamalarından oluşan sürerlik göstergeleri arasında *her+zaman ismi*, *her+zarf* ve *uzun muddetlik+isim*; ikilemelerden oluşan sürerlik göstergeleri arasında *kiş-yéz*, *aymuay*, *tün-seher*, *tün-kün*, *kéçe-kündüz*, *pat-pat*, *künde-künde* gibi kelime grupları bulunmaktadır. Birleşik fiillerden oluşan sürerlik göstergeleri, *isim+yardımcı fiil* ve *fiil+zarf-fiil eki+yardımcı fiil* yapıları ile karşımıza çıkar. *Davam et-*, *davam kı-*, *tekrar kı-*, *puzun kı-* birleşik fiilleri, *isim+yardımcı fiil* yapısındaki sürerlik göstergeleri; *fiil+(X)p bar-*, *fiil+(X)p kal-*, *fiil+(X)p kel-*, *fiil+(X)p ket-*, *fiil+(X)p koy-*, *fiil+(X)p oltur-*, *fiil+A/y tur-*, *fiil+(X)p tur-*, *fiil+(X)p yat-/-(X)vat-*, *fiil+(X)p yür-* birleşik fiilleri, *fiil+zarf-fiil eki+yardımcı fiil* yapısındaki sürerlik göstergeleri arasındadır.

Söz dizimsel sürerlik göstergeleri kimi zaman sürerlik görünüşünü atayarak yönlendirici, kimi zaman da sürerlik görünüşünde pekiştirici bir rol üstlenmektedir. *Men her küni öyge kélidiğanmen* cümlesinde söz dizimsel göstergenin yönlendirme fonksiyonu ile sürerlik görünüşünü atadığı, *Kıyaş her küni şerktin çıkıdu* cümlesinde ise pekiştirdiği görülmektedir. Göstergelerdeki bu işlev farklılıkları ve çeşitlilikler toplum belleğine yerleşmiş olan kayıtlardan kaynaklanmaktadır. Diğer yandan bu göstergelerde bireysel tercihler de önemlidir. Zira bireylerin olayları, durumları ya da eylemleri görüş, duyuş ve anlayışlarındaki kendilerine özgü anlatış biçimleri birbirinden farklıdır. Sonuç olarak bu tür kullanımlarda toplumsal bellek kadar kişisel tercihlerin etkin olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Aksan, Yeşim ve Mustafa Aksan (2005). "Birleşik Eylemler, Sıralı Eylemler ve Görünüş". *Proceedings of the XIXth National Linguistics Conference*, s. 398-413.
- Aydemir, İbrahim Ahmet (2010). *Türkçede Zaman ve Görünüş Sistemi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Bacanlı, Eyüp (2014). *Kılınış Kategorisi ve Altaycada Kılınış Belirleyicisi Olarak Art Fiiller*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Barthes, Roland (1979). *Göstergebilim İlkeleri*. Berke Vardar ve Mehmet Rifat (Çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Barthes, Roland (2005). *Göstergebilimsel Serüven*. Mehmet Rifat ve Sema Rifat (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Benzer, Ahmet (2012). *Türkçede Zaman, Görünüş ve Kiplik*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Comrie, Bernard (1976). *Aspect: An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*. New York: Cambridge University Press.
- Çelikbay, Ayhan (2010). "Yeni Uygur Türkçesinde Yat- ve Tur- Tasvir Fiillerinin Bildirme Kiplerinde Ekleşmesi Üzerine". *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(24), s. 43-64.
- Çelikbay, Ayhan (2011). "Çağdaş Türk Lehçelerinde Bir Tekrar Fiili Yapma Eki: -GILA- / -KILA-". *Türkbilig*, 21, s. 73-86.
- Çolak, Doğan (2023). "Saha Türkçesinde Tağıs- 'Çıkmak' Fiilinin Tasvir Fiili Olarak Kullanımı Üzerine". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 12(3), s. 925-934.
- Dahl, Östen (1985). *Tense and Aspect Systems*. New York: Basil Blackwell.
- Demir, Nurettin (2013). "Kip Ekleriyle Kurulan Birleşik Fiiller". *Prof. Dr. Leylâ Karahan Armağanı*. Ankara: Akçağ Yayınları, s. 289-298.
- Demirel, Mehmet Volkan (2021). *Dilde Zaman, Görünüş ve Kip/Kiplik*. Ankara: Pegem Akademi.
- Demirez Aysun, Güneri (2013). "Yeni Uygur Türkçesinde Tabanlaşmış Birleşik Fiiller". *Gazi Türkiyat*, 1(13), s. 59-80.
- Dilâçar, Agop (1974). "Türk Fiilinde 'Kılınış'la 'Görünüş' ve Dilbilgisi Kitaplarımız". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 21-22, s. 159-171.
- Erdem Uçar, Filiz Meltem (2022). "İşlevsel ve Bağımsal Dil Bilgisi Kuramları Çerçevesinde Eski Anadolu Türkçesinde -(y)A Ekinin İşlevleri: Yunus Emre Divanı Örneği". *Söylem Filoloji Dergisi*, 7(2), s. 563-585.

- Erkman, Fatma (1987). *Göstergebilime Giriş*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Gulcalı, Zemire (2017). "Çağdaş Uygurcada 'Fiillerin Hâl-Zaman Kategorisi' ve Türkiye Türkçesiyle Karşılaştırılması". *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 10, s. 113-143.
- Günay, V. Doğan (2002). *Göstergebilim Yazıları*. İstanbul: Multilingual.
- Johanson, Lars (2016). *Türkçede Görünüş*. Nurettin Demir (Çev.). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kalelioğlu, Murat (2021). "Göstergebilim Kuramının Genel Bir Değerlendirmesi, Türkiye'deki Yeri ve Önemi". *Söylem Filoloji Dergisi*, 6(1), s. 189-200.
- Karadoğan, Ahmet (2009). *Türkiye Türkçesinde Kılımsız*. Ankara: Divan Kitap.
- Kasapoğlu, Hülya (1988). *Modern Uygur Türkçesinde Fiil*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Kaşgarlı, Sultan Mahmut (1991). *Modern Uygur Türkçesinde Fiiller*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Kaydarov, A. T. vd. (1966). *Hazirki Zaman Uygur Tili (Morfologiya ve sintaksis)*. C. II. Almatı: Kazak SSR Penler Akademiyası.
- Kerimoğlu, Caner (2011). *Kiplik İncelemeleri ve Türkçe*. İzmir: Dinozor Kitabevi.
- Kerimoğlu, Caner (2016). *Kuram ve Uygulamalarla Dilbilim Göstergebilim ve Türkoloji Genel Dilbilime Giriş*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kula, Onur Bilge (2012). *Dil Felsefesi Edebiyat Kuramı I*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Necip, Emir Necipoviç (1995). *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*. İklil Kurban (Çev.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öztürk, Rıdvan (1994). *Yeni Uygur Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Rifat, Mehmet (1996). *Göstergebilimcinin Kitabı*. İstanbul: Düzlem Yayınları.
- Rifat, Mehmet (2008). *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tehur, Arslan Abdulla vd. (2010). *Hazirki Zaman Uygur Tili*. C. III. Urumçi: Şincan Halk Neşriyatı.
- Tömür, Hemit (1993). *Hazirki Zaman Uygur Tili Grammatikisi-Morfologiya*. Pekin: Milliyetler Neşriyatı.
- Türk Dil Kurumu (t.y). "Gösterge". 24.11.2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Türkyılmaz, Bahar (2022). "Özbek Türkçesinin 'tur-, o'tir-, yot-, yur-' Fiilleri Üzerinde Aspekt-Aktionsart İzlenimleri". *Gazi Türkiyat*, S 30, s. 235-255.
- Uğurlu, Mustafa (2003). "Türkiye Türkçesinde Bakış (Aspektotempora)". *Türkbilig*, S 5, s. 124-133.
- Uzun, Nadir Engin (1998). "Türkçede Görünüş / Kip / Zaman Üçlüsü". *Dil Dergisi*, S 68, s. 5-22.
- Vardar, Berke (2001). *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*. İstanbul: Multilingual.
- Yazıcı Ersoy, Habibe (2007). "Yeni Uygur Türkçesi". Ahmet Bican Ercilasun (Ed.). *Türk Lehçeleri Grameri*. Ankara: Akçağ Yayınları, s. 355-428.
- Yıldız, Mustafa (2016). *Yeni Uygur Türkçesinde Tasvir Fiilleri*. Konya: Kömen Yayınları.
- Yiğitbaşı, Hatice (1999). "Bugünkü Uygur Türkçesinde Birleşik Fiiller". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, C 47, s. 365-380.

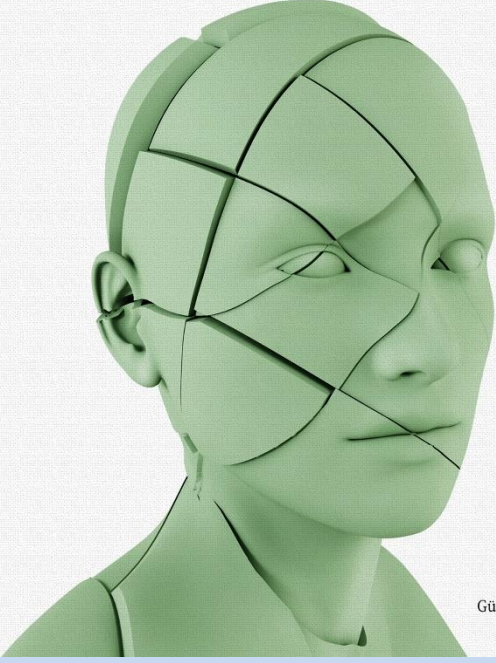

TARANAN ESERLER

- Abdulvahit Kaşgarlı, Raile (2016). *Çağdaş Uygur Hikâyelerinden Seçmeler*. Neşe Harbalioğlu (Ed.). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Asim, Geyret (2014). *Ökünüş*. Urumçi: Şincan Halk Neşriyatı.
- Behram, Calalidin (2006a). *Amet ve Apet 2*. Urumçi: Şincan Halk Neşriyatı.
- Behram, Calalidin (2006b). *Hékayilerdin Tallanma*. Urumçi: Şincan Halk Neşriyatı.
- Çopani, Muhemmed Ehmed (2007). *Semender (Tarihiy Roman)*. Urumçi: Şincan Halk Neşriyatı.
- Eli, Abduveli (2000). *Apağ Hoca 1*. Urumçi: Şincan Halk Neşriyatı.
- Erkut, Ömer Abdulla (2012). *Padiçi Vañ (Tarihiy Roman)*. Urumçi: Şincan Yaşlar-Ösmürler Neşriyatı.
- Harbalioğlu, Neşe (2022). *Nimşehit ve Şiirleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İnayet, Alimcan (2013). *Uygur Halk Destanları II*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İsrail, Halide (2010). *Halide İsrail Eserleri 1-Keçmiş*. Urumçi: Kaşgar Uygur Neşriyatı.
- Ötkür, Abdurehim (1986). *İz*. Urumçi: Şincan Halk Neşriyatı.
- Ötkür, Abdurehim (1995). *Oyğanğan Zémin 1*. Urumçi: Şincan Halk Neşriyatı.
- Sabir, Zordun (2009). *İzdiniş 1*. Urumçi: Şincan Halk Neşriyatı.
- Seidi, Turdimuhemmet (2009). *Baldur Turğan Ğunçe*. Urumçi: Şincan Güzel Senet-Foto Süret Neşriyatı.
- Talip, Abdulla (1997). *Lale-Ķurban*. Pekin: Milletler Neşriyatı.
- Talip, Arslan (2009). *Keç Küzdiki Şivirğan*. Urumçi: Şincan Yaşlar-Ösmürler Neşriyatı.
- Turdi, Ehet (2010). *Kona Koça*. Urumçi: Şincan Yaşlar-Ösmürler Neşriyatı.
- Yakub, Abliz vd. (1991). *Uygur Tiliniñ İzahlıq Luğiti T-H*. Pekin: Milletler Neşriyatı.
- Yakub, Abliz vd. (1992). *Uygur Tiliniñ İzahlıq Luğiti D-F*. Pekin: Milletler Neşriyatı.
- Yunus, Tursun (1996). *Melike Amannisa Hanım*. Urumçi: Şincan Yaşlar-Ösmürler Neşriyatı.

TÜRK BİLİMKURGU EDEBİYATI VE ARKETİPLER

DR. VELİ UĞUR

Günce Yayınları

Oktay Yivli

Öykü Nasıl Okunur

modern öykü ve yöntem

Günce Yayınları

MAKSUT YİĞİTBAŞ

Edebiyatın Ebemkuşağı

Halit Ziya Hikâyeciliğinde

Renklerin Dili

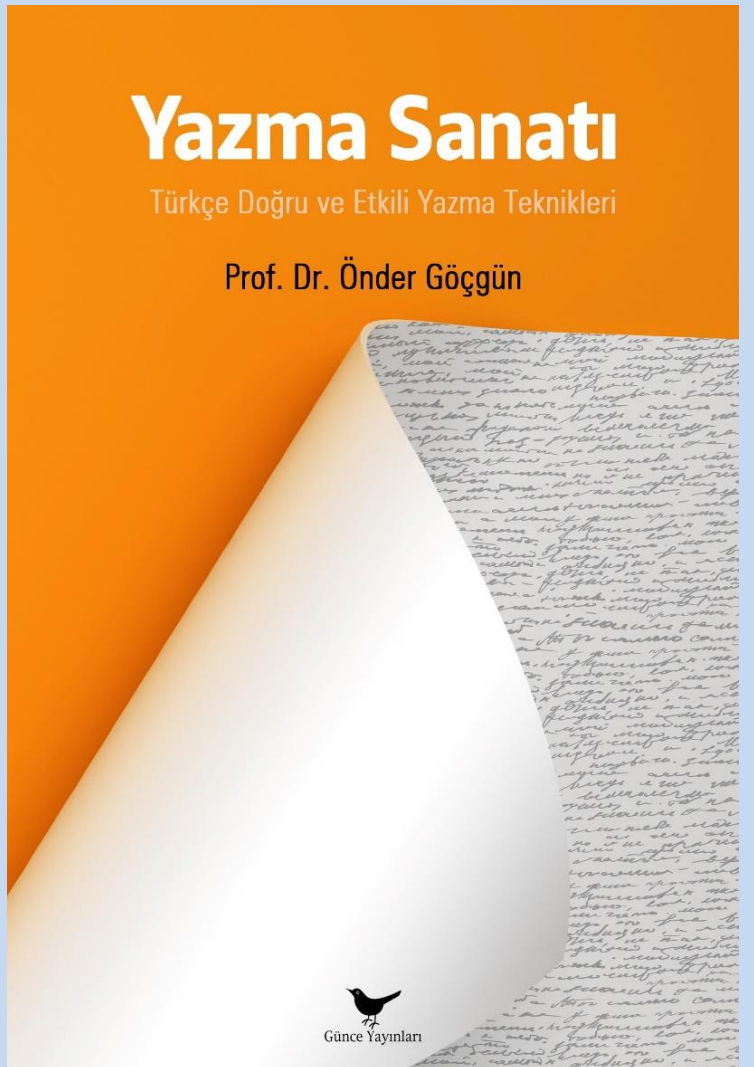

Günce Yayınları

Yazma Sanatı

Türkçe Doğru ve Etkili Yazma Teknikleri

Prof. Dr. Önder Göçgün

Günce Yayınları